

Kunstnerisk utviklingsarbeid - rom for undersøkelse

Nina Malterud, rektor

Fra 1995 ble kunstnerisk utviklingsarbeid og forskning likestilt i Lov om universiteter og høyskoler. Kunstnerisk utviklingsarbeid er nå en av de prioriterte oppgavene for kunstutdanningene, og er en forutsetning for vital undervisning på samme måte som forskning er det for andre fag ved universiteter og høyskoler. I et institusjonelt perspektiv er kunstnerisk utviklingsarbeid langt mer enn summen av en rekke individuelle verk eller visninger. Fagmiljøene ved institusjonene har ansvar for å bidra til faglig nyskapende virksomhet med kritisk perspektiv, målrettet og artikulert.

«Kunsthøgskolen i Bergen skal gjennom systematisk utviklingsarbeid bidra til å flytte grensene for faglig erkjennelse innen kunst og design. Kunstnerisk og designfaglig utviklingsarbeid har særegne karakteristika som må ivaretas og utvikles på egne premisser.»

Slik formulerte kunsthøgskolen sine ambisjoner i strategiplan for 2004 – 2008. Hvorfor var det nødvendig å skrive «særegne karakteristika» og «egne premisser»? Logikken er enkel: Når man tar utgangspunkt i at kunstutdanningene har kunstfeltene i bred forstand, inkludert design, som faglige kjerneområder, følger det at faglig utviklingsarbeid her må basere seg på kjerneområdenes etablerte identitet og kompetanse. Vitenskapelig forskning er ikke faglig relevant premissleverandør for kunstnerisk utviklingsarbeid. Her er vi i ferd med å skape en ny tradisjon.

Et utvalg nedsatt av Universitets- og høyskolerådet, med høyt kvalifiserte faglige representanter fra norsk høyere kunstutdanning, leverte våren 2007 innstillingen «Vekt på kunstnerisk utviklingsarbeid». Her defineres begrepet slik: «Kunstnerisk utviklingsarbeid dekker kunstneriske prosesser som fører fram til et offentlig tilgjengelig kunstnerisk produkt. I denne virksomheten kan det også inngå en eksplisitt refleksjon rundt utviklingen og presentasjonen av kunstproduktet».

«Floating Characters» er et multimediasprosjekt hvor grensene mellom det visuelle, digitale medier og live art utforskes, utviklet av KHiB-professor Karen Kipphoff og vist på BIT Teatergarasjen høsten 2007. Prosjektet var støttet av KHiBs prosjektmidler til kunstnerisk utviklingsarbeid.

Rammene for kunstnerisk utviklingsarbeid fikk et gjennombrudd i Norge da det nasjonale Stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, felles for alle kunstutdanningene, ble etablert i 2003 (se egen omtale). Kunnskapsdepartementets motiv for å støtte programmet er, uttalt i klartekst, at det skal utvikles et kunstfaglig alternativ på linje med de vitenskapelige doktorgradsprogrammene. Kunsthøgskolen i Bergen ble oppnevnt av departementet til å være operatør for programmet – en oppgave som har gitt oss et særlig innblikk i problemstillinger og utfordringer, knyttet både til programutviklingen og hvordan forståelsen av kunstnerisk utviklingsarbeid kan bygges videre.

Internasjonalt ser vi at den norske modellen vekker interesse, både fordi den retter seg så klart mot fremragende kunstneriske resultater og for dens tverrfaglige profil. Diskusjoner om rammer for kunstneriske PhD-programmer pågår for fullt i utdanningsinstitusjoner rundt i verden. Flere land praktiserer modeller mer dominert av vitenskapelige krav, begrunnet både av tradisjoner og økonomiske prioriteringer.

Formidling, dialog og kritikk

Forholdet mellom verbale og ikke-verbale prosesser utgjør et dynamisk spenningsforhold i alle skapende fag. Også for fag med ikke-verbale uttrykksformer er i dag kritisk diskusjon, verbal utveksling, bestrebelse på formulering av faglige valg, kontekst og posisjon nødvendige deler av verktøykassen både i utdanning og profesjonsliv. Vi ser at prosjekter som utsettes for kritiske gjennomganger underveis, får sterkere faglig tyngde. Derfor dette fokuset på refleksjon - som samtidig må forstås flerdimensjonalt: Kunstnerisk virksomhet i seg selv innebærer kontinuerlig refleksjon. Utdanningsmiljøene må være stedene hvor disse prosessene kommer i søkelyset.

KHiB organiserer jevnlig interne møtepunkter for dialog og kritikk. Dette foregår i forskjellige former i plenum og i grupper, med presentasjoner av stabens prosjekter, med utprøving av formulerte kriterier, i former hvor fremmedgjøring, harselering og personangrep er bannlyst. Formålet er å komme i nærkontakt med faglige problemstillinger. Faglige dybdediskusjoner er fagmiljøers/avdelingens ansvar,

tverrfaglige diskusjoner er for institusjonsarenaen. Slik pågår det omfattende faglige dialoger om kunstnerisk utviklingsarbeid og forskning mellom forskjellige medlemmer i stab, rektor, dekaner, FoU-komiteen og FoU-rådgiver, parallelt med dialoger mellom stab og studenter og mellom studenter og studenter.

Kunsthøgskolen står for en ganske omfattende publikasjonsvirksomhet. Nytt fra i år er at søknader om utgivelser konsekvent utsettes for fagfellevurderinger før det tas stilling til publisering. Også dette er en del av arbeidet med å styrke kritisk dialog.

Sensuous Knowledge – en internasjonal arena i Norge

Et av KHiBs viktigste bidrag nasjonalt og internasjonalt er den årlige tverrfaglige konferansen «Sensuous Knowledge». Med undertitlene «Creating a Tradition» (2004), «Aesthetic Practice and Aesthetic Insight» (2005), «Developing a Discourse» (2006) og «Context, Concept and Creativity» (2007) har KHiB årlig samlet ca. 70 deltakere fra utdanningsmiljøer for kunst og design i Norge, Norden, Europa og USA til tre engasjerte dager på Solstrand utenfor Bergen.

Fra den fjerde Sensuous Knowledge konferansen på Solstrand. Professor Hilde Hauan Johnsen, fagområde tekstil, KHiB, under gruppediskusjon.

Formålet er å undersøke og styrke kunstnerisk utviklingsarbeid via fokus på konkrete prosjekter. Konferansen får svært positive evalueringer fra deltakerne. Spesielt berømmes et åpent og sjenerøst samtaleklima i forhold til kritisk drøfting av individuelle prosjekter i grupper.

Paraplyen «Sensuous Knowledge Project» inkluderer også en skriftserie hvor det gis ut både teoretiske og kunstneriske bidrag. Publikasjonsserien er engelskspråklig med internasjonalt redaksjonsråd og utgivelsene blir eksternt fagfellevurdert. Tre nummer er til nå kommet ut og flere er underveis.

Fra Sensuous Knowledge 4. Carle Lange fra Akademi for scenekunst, Høgskolen i Østfold, i diskusjon med professor Jeremy Welsh fra Avd. kunstakademiet, KHiB. Klaus Jung, tidligere rektor ved KHiB - nå rektor ved Glasgow School of Art, åpner opp for spørsmål etter sin key note speech (høyre).

Ekstern finansiering

Ressursene til kunstnerisk utviklingsarbeid og forskning ved KHiB kommer hovedsakelig fra tre kilder: Deler av fagpersonalets arbeidstid (innen eget budsjett), institusjonelle prosjektmidler (innen eget budsjett) og stipendiater finansiert gjennom stipendprogrammet.

Tradisjonelt har kunstutdanningene hatt stort fokus på studentenes faglige utvikling, og institusjonenes budsjetter har i stor grad vært innerrettet mot høy kvalitet i utdanningen. Midler for stimulering til systematisk utviklingsarbeid er det begrenset rom for innen de fastsatte budsjetttrammene. Kunstutdanningene har liten eller ingen tilgang til ekstern finansiering av prosjekter. Norges forskningsråd er ikke innrettet for å ivareta kunstnerisk utviklingsarbeid, og privat finansiering forekommer sjelden i denne sammenheng.

UHR-utvalget (nevnt på s. 6), senere fulgt opp av kunsthøgskolene i Bergen og Oslo og Norges Musikkhøgskole, har foreslått at departementet etablerer en ny institusjonsovergrepene bevilgning for kunstnerisk utviklingsarbeid, med prosjektmidler som kan søkes fra kunstutdanningene. Organiseringen av stipendprogrammet kan danne én mulig modell for hvordan disse midlene kan forvaltes, slik at konkrete prosjektforslag fra de forskjellige kunstutdanningsfeltene konkurrerer om midler ut fra nærmere fastsatte kriterier for tildeling. F.eks. kan elementer som prosjektets karakter, tverrfaglighet, bidrag til samarbeid mellom institusjoner og til utvikling av robuste miljøer for FoU-utvikling inngå.

Popo - fra video av Ellen Røed, høyskolelektor ved Avd. kunstakademiet, KHiB.

Status og videre utfordringer

En av årets svært gode nyheter var at Norges forskningsråd, fra programmet Strategiske Høgskoleprosjekter, bevilget midler til å støtte Sensuous Knowledge konferanser og publikasjoner 2007-2009, samt til et eget prosjekt ved KHiBs professor II Søren Kjørup: «Refleksjonene reflektert». Her vil han, fra sin posisjon som vitenskapsteoretiker, se på hvordan kunstnerisk utviklingsarbeid ytrer seg. Dette arbeidet starter opp i 2008. KHiB er svært fornøyd med denne anerkjennelsen av vårt fokus på kunstnerisk utviklingsarbeid – men vi konstaterer at NFR ikke bevilger til faglige kjerneprosjekter, men til nettverkstiltak og humanistisk forskning om kunstnerisk utviklingsarbeid.

Stipendprogrammet skal evalueres kommende år, og det vil være i alles interesse at dette blir gjort i en konstruktiv form hvor både styrker og svakheter synliggjøres, slik at programmet bevisst blir utviklet videre i en tjenlig form.

Både det faglige formålet med og formidlingen av kunstnerisk utviklingsarbeid har et stort potensial – med tanke på arbeid som ikke fanges opp av etablerte visningssteder for kunst og design. Vi erfarer at utøvere innen ulike kunst- og designfelt opplever mange begrensninger for reell nyskaping: stramme tidsfrister og økonomi, oppdragsgiveres krav med mer. Med fokus på kunstnerisk utviklingsarbeid - prosjekter med kritisk blikk, substans og relevans - fremstår nå utdanningsinstitusjonene, på tross av begrensede ressurser, som attraktive miljøer med rom for langsiktige undersøkelser.